

პოსტკომუნისტური საქართველოს ეკონომიკა

ვლადიმერ პაპავა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი

თანამედროვე ეკონომიკაში კრიზისის თანისმეზობანი საქართველოში

ჯერ კიდევ 2008 წლის გაზაფხულზე ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩასახული ფინანსური კრიზისის საქართველოზე ნეგატიური გავლენის შესაძლებლობა, მისი ფინანსური ბაზრის განუვითარებლობისა და შედარებითი იზოლირებულობის გამო, არ განიხილებოდა როგორც გარდაუვალი, თუმცა, ამასთან, იკვეთებოდა ზოგიერთი სირთულე, რომელმაც საქართველოს ეკონომიკაში 2008 წელსაც იჩინა თავი [1].

2008 წლის აგვისტოს რუსეთთან ომის (მაგალითად, [2]) შემდეგ საქართველოს ეკონომიკაზე უარყოფითი ზეგავლენა იქონია არა მარტო თავად ამ ომმა, არამედ გლობალური ფინანსური კრიზისის დაწყებამაც, რამაც ქვეყნის წინაშე თვისებრივად ახალი ამოცანები დააყენა [3 – 7].

უნდა აღინიშნოს, რომ 2008 წლის კრებისით ეკონომიკურ მაჩვენებლებში ერთდროულად აისახება გლობალური ფინანსური კრიზისის გავლენა და საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთის სამხედრო აგრესიის შედეგები.

საქართველოში ეკონომიკური სიტუაციის დასახასიათებლად უნდა მივმართოთ ოფიციალურ სტატისტიკურ ინფორმაციას, რომელიც, სამწუხაროდ, ყოველთვის არ ასახავს რეალურ სინამდვილეს: ვარდების რევოლუციის შემდეგ სტატისტიკის დეპარტამენტი ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს შემადგენლობაში შეიყვანეს (რაც აშკარად ინტერესთა კონფლიქტის წარმოადგენს), რის შედეგადაც მთავრობა ძალიან ხშირად მიმართავს პოლიტიკური მიზნებისათვის სტატისტიკური მონაცემებით მანიპულირებას [8, გვ. 27; 9, გვ. 11].

ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2008 წელს საქართველოში ეკონომიკის ზრდამ მხოლოდ 2,1% შეადგინა (2005 წელს 9,6% შეადგენდა, 2006 წელს – 9,4%, 2007 წელს – 12,3%) [10], მაშინ, როცა წლიური ინფლაცია იყო 5,5% [11]. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურის ნაკლს წარმოადგენს ის, რომ ეკონომიკის ყველაზე დიდი სექტორი სახელმწიფო აპარატზე მოდის და მთლიანი შიდა პროდუქტის 17% შეადგენს [12, გვ. 151-152].

2008 წელს შემცირდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებიც: თუ 2007 წელს, ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, ეს ინვესტიციები 2 მილიარდ აშშ დოლარს შეადგენდა, 2008 წელს მათი ოდენობა 1,6 მილიარდ აშშ დოლარზე ნაკლები იყო [13]. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემცირების ეს ტენდენცია 2009 წელსაც შენარჩუნდა [14].

საქართველოში მიმდინარე ეკონომიკური კრიზისის განხილვისას უნდა აღინიშნოს, რომ მას ადგილობრივი საფუძველიც აქვს, რაც განპირობებულია ეკონომიკურ პოლიტიკაში პოსტრევოლუციური მთავრობის მიერ დაშვებული შეცდომებით [8, 9, 15]. არანაკლებ მნიშვნელოვანია იმ სხვა მიზეზების აღნიშვნაც, რომლებმაც უშუალოდ შეუწყო ხელი საქართველოში ეკონომიკური კრიზისის დაწყებას [16]:

1. საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელოვანი ნაკადი კონცენტრირებული იყო პრივატიზაციასა და უძრავი ქონების შექენაში, რამაც აშკარა დისბალანსი გამოიწვია, როცა ფინანსური რე-

- სურსების ნაკადის ზრდის ტემპი ქვეყანაში საგრძნობლად აღემატებოდა ეკონომიკის რეალური სექტორის ზრდის ტემპს;
2. მთავრობის მხრიდან “წყურუბის” პირობებში სამშენებლო ბიზნესში “ფინანსური პირამიდები” გაჩნდა;
  3. ბანკები თავიანთ საკრედიტო რესურსებს ძირითადად ევროპის ფინანსურ ბაზრებზე შედარებით იაფი რესურსების ხარჯზე ავსებდნენ, ხოლო ეს კრედიტები უმთავრესად მშენებლობისა და იმ სამომხმარებლო საყოფაცხოვრებო საქონლის შექმნის მიზნით გაიცემოდა, რომელიც მთლიანად იმპორტირებულია საქართველოში. ამრიგად, იმპორტირებული საკრედიტო რესურსების ხარჯზე ფინანსდებოდა “ფინანსური პირამიდებით” დასწევულ საშენებლო ბიზნესი და სამომხმარებლო საყოფაცხოვრებო საქონლის იმპორტი, რაც ქვეყნის ეკონომიკაზე ვერანაირად ვერ აისახებოდა დადებითად.

როგორც რუსეთის აგრესიის შედეგად დაზარალებულ მხარეს, საერთაშორისო გაერთიანებამ საქართველოს მნიშვნელოვანი ფინანსური დახმარება გაუწია. კერძოდ, გამოითქვა მზადყოფნა საქართველოსათვის გამოყოფილიყო 4,55 მლრდ აშშ დოლარის დახმარება, საიდანაც 2 მლრდ არის გრანტი, ხოლო დანარჩენი კი შეღავათიანი კრედიტი [17]. ამ თანხების საქართველოში შემოსვლა დაიწყო 2008 წელს და გაგრძელდება 2010 წლის ჩათვლით.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კომერციულ ბანკებს ევროპის ფინანსურ ბირჟებზე დაახლოებით 500 მილიონი აშშ დოლარის ოდენობის ვალი დაუგროვდა, რომლის დაფარვის ვადა 2009 წლის გაზაფხულზე დადგა. სამწუხაროდ, თავად ამ ბანკებს ვალის დაბრუნება არ შეეძლოთ, მაგრამ საქართველომ თავიდან აიცილა საბანკო კრიზისი, ვინაიდან, დღონორთა ზემოხსენებული დახმარების ფარგლებში, საქართველოს ბანკებმა 636 მილიონი აშშ დოლარი მიიღეს [17, გვ. 11].

საბიუჯეტო სფეროში კრიზისი იმით გამოვლინდა, რომ 2009 წლის ივნისში საქართველოს პარლამენტმა დაამტკიცა სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების 500 მილიონი ლარით შემცირება, რაც 2009 წლისათვის დაგეგმილი ბიუჯეტის ჯამური საგადასახადო შემოსავლების 10,5% შეადგენს. ამასთან, მთლიანად საბიუჯეტო მანქვნებლები გაიზარდა, რაშიც ლომის წილი დღონორთა ზემოაღნიშნულ დახმარებაზე მოდის [18].

საქართველოში ეკონომიკური კრიზისის უარყოფითი ეფექტები ბევრად უფრო საგრძნობი იქნებოდა, რომ არა საერთაშორისო თანამეგობრობის ფინანსური დახმარება საქართველოსთვის, როგორც რუსეთის სამხედრო აგრესიის შედეგად დაზარალებული მხარისათვის. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ომი თავისი არსით უარყოფითი მოვლენაა, თუმცა საქართველოსთვის მას თავისი, თუ შეიძლება ითქვას, დადებითი მხარეც ჰქონდა, რაც ამ ფინანსური დახმარებით გამოიხატა. შედეგად მივიღეთ ე.წ. „ომის პარადოქსი“, როცა ომი უარყოფით შედეგებს იწვევს, მაგრამ ზოგიერთი დადებითი ეფექტიც ახლავს [16].

2009 წელს საქართველოს ეკონომიკაში აშკარად შეინიშნება დაქვეითება: 2009 წლის პირველ ნახევარში მთლიანმა შიდა პროდუქტმა 2008 წლის ანალოგიური პერიოდის მანქვნებლის მხოლოდ 89,3% შეადგინა [10]. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის პროგნოზებით საქართველოში ეკონომიკური ვარდნა 2009 წელს 4% იქნება [19, გვ. 4].

საქართველოს მრეწველობაში შექმნილმა სიტუაციამ, როცა ათმა ყველაზე დიდმა საწარმომ საგრძნობლად შეამცირა წარმოების მოცულობა, ან საერთოდ დაიხურა [20, გვ. 61], კიდევ უფრო გააშიშვლა ნეკროეკონომიკის [21] პრობლემები. მიუხედავად იმისა, რომ მთავრობა პერიოდულად იძენს სასუქს საბჭოთა პერიოდის უდიდესი ქიმიური კომბინატის “აზოტისაგან”, ამჟამად ამ საწარმომაც შეაჩერა მუშაობა [20, გვ. 61]. მაგრამ ყველაზე ნიშანდობლივი ის არის, რომ საქართველოს ეკონომიკაში აშკარა კრიზისული მოვლენების მიუხე-

დავად, ეს სამრეწველო საწარმოები, ნეკროეკონომიკის “საუკეთესო” ტრადიციებით, 2009 წლის პირველ თვეებშიც განაგრძობდნენ საწყობზე მუშაობას, რადგან მათ მიერ გამოშვებულ პროდუქციას მყიდველი არ ჰყავს; ამ საწარმოებმა მუშაობა მხოლოდ აპრილ-მაისში შეწყვიტა, როცა ყველა საწყობი გადავსებული აღმოჩნდა [20, გვ. 61].

ეკონომიკური კრიზისიდან ქვეყნის გამოყვანის მიზნით, საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა ე.წ. “ახალი ფინანსური პაკეტი”, რომელიც, ძირითადად, საბანკო და სამშენებლო სექტორს მოიცავს [22]. კერძოდ, მთავრობამ გადაწყვიტა 260 მილიონი ლარის სახაზინო ვალდებულებების გამოშვება და აქედან მიღებული თანხების დაბანდებას ინფრასტრუქტურულ პროექტებში გეგმავს. ამით ის ეხმარება კომერციულ ბანკებს, რომლებიც სახაზინო ვალდებულებების ძირითადი მყიდველები არიან, რადგან, ეკონომიკური კრიზისის პირობებში, ბანკები ბიუჯეტიდან გარანტირებული შემოსავლის მიღებას შეძლებენ. ამასთან, პაკეტი ითვალისწინებს ბანკების რეგულირების შესუსტებასაც, რაც, მთავრობის მოსაზრებით, საკრედიტო რესურსების სახით მათ დამატებით 700 მილიონ ლარზე მეტს მისცემს. ეს პაკეტი ასევე ითვალისწინებს ქალაქ თბილისის მერიის მიერ ფინანსური გარანტიების გამოყოფას იმ სამშენებლო კომპანიების მიერ საბანკო კრედიტების მისაღებად, რომლებიც ძველი თბილისის საცხოვრებელი ფონდის განახლებას მოჰკიდებენ ხელს.

როგორც ვხედავთ, მართალია ეკონომიკური კრიზისის პირობებში საქართველოსთვის ნეკროეკონომიკის პრობლემა მეტად აქტუალურია, საბედნიეროდ, მთავრობა, თავისი ანტიკრიზისული ღონისძიებებით, ჯერჯერობით არ აპირებს ნეკროეკონომიკის ობიექტების დაფინანსებას, თუმცა ამ ობიექტების გაკოტრების იურიდიული პროცედურის დაწყების არც ერთი ფაქტი არ არსებობს. ამასთან, საქართველოს მთავრობა მზადაა, სტიმული მისცეს სამშენებლო ბიზნესში “ფინანსური პირამიდის” პრინციპებით მომუშავე კომპანიებს, რაც სხვა არაფერია, თუ არა ამ სამშენებლო კომპანიების ზომბირების ხელშეწყობა [23, 24], ხოლო მათი დახმარებით იმ ბანკების ზომბირება, რომლებიც ქალაქ თბილისის მერიის ფინანსური გარანტიების ხარჯზე მისცემენ კრედიტებს ამ კომპანიებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Akhmeteli, Nina, “Will the American Economic Crisis Hit Georgia?”, *Investor.ge*, Issue 2, April, 2008, available from: http://www.investor.ge/issues/2008_2/01.htm.
2. Cornell, Svante E., and S. Frederick Starr, eds. *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*. Armonk: M.E. Sharpe, 2009.
3. კაკულია მერაბ, “ომის შემდგომი ეკონომიკური საფრთხეები საქართველოში და მათი ნეიტრალიზაციის გზები”, *საქართველოს ეკონომიკური ტენდენციები, კვარტალური მიმოხილვა*, ოქტომბერი, 2008. ხელმისაწვდომია საიტზე: [http://www.geplac.org/newfiles/GeorgianEconomicTrends/2008/October%202008%20%20\(geo\).pdf](http://www.geplac.org/newfiles/GeorgianEconomicTrends/2008/October%202008%20%20(geo).pdf).
4. Corso, Molly, “Georgia's Expansion Halts”, *Caucasus Analytical Digest: The Caucasus in the Global Financial Crisis*, No. 6, May 21, 2009, pp. 5-7. Available from: http://www.hertie-school.org/binaries/addon/1282_caucasus_economic_report.pdf.
5. Giuli, Marco, “Georgia and the Systemic Impact of the Financial Crisis”, *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 3 (3), 2009, pp. 261-277. Available from: http://www.cria-online.org/Journal/8/Done_Georgia%20and%20the%20systemic%20impact%20of%20the%20financia%20crisis_Marco%20Giuli.pdf.
6. Papava, Vladimer, “Post-War Georgia's Economic Challenges”, *Central Asia-Caucasus Analyst*, Vol. 10, No. 23, November 26, 2008. Available from: <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4991>.

7. Papava, Vladimer, “Georgia’s Economy: Post-revolutionary Development and Post-War Difficulties”, *Central Asian Survey*, Vol. 28, No. 2, 2009, pp. 199-213.
8. პაპავა ვლადიმერ, “პოსტრევოლუციურ საქართველოში განხორციელებული ეკონომიკური რეფორმების პათოლოგიური ანატომია”, წიგნში *საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები*, ტომი 6, თბილისი, “სიანდე”, 2008, გვ. 18-36.
9. Papava, Vladimer, “Anatomical Pathology of Georgia’s Rose Revolution”, *Current Politics and Economics of the Caucasus Region*, Vol. 2, Issue 1, 2009, pp. 1-18.
10. “ეროვნული ანგარიშები”, *საქართველოს სტატისტიკა*, 2009. ხელმისაწვდომია საიტზე: <http://www.statistics.ge/main.php?pform=85&plang=2>.
11. “ფასები”, *საქართველოს სტატისტიკა*, 2009. ხელმისაწვდომია საიტზე: <http://www.statistics.ge/main.php?pform=91&plang=2>.
12. Khaduri, Nodar, “Georgia: Economy”, in *Central Eurasia 2008*. Luleå: CA&CC Press, 2009, pp. 151-157.
13. “საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები”, *საქართველოს სტატისტიკა*, 2009. ხელმისაწვდომია საიტზე: <http://www.statistics.ge/main.php?pform=92&plang=2>.
14. “უცხოური ინვესტიციები შემცირდა”, *Civil.Ge*, 18 ივნისი, 2009. ხელმისაწვდომია საიტზე: <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=21390>.
15. Rukhadze, Irakli, and Mark Hauf, “The Georgian Economy Under Saakashvili”, *The Financial*, April 21, 2009. Available from: http://www.finchannel.com/index.php?option=com_content&task=view&id=35088&Itemid=13.
16. Папава, Владимир, «У экономического кризиса в Грузии о течениях корни», *Вестник Кавказа*, 27 Июня, 2009. Доступен на сайте: http://www.vestikavkaza.ru/articles/ekonomika/mir_fin_kriz/4249.html.
17. *Georgia Joint Needs Assessment. Donor Funding in Support of Post-Conflict Recovery and Reconstruction. Progress Report*. The United Nations, The World Bank, June 30, 2009. Available from: http://www.mof.ge/common/get_doc.aspx?doc_id=5994.
18. “საბიუჯეტო ცვლილებების დეტალები”, *Civil.Ge*, 16 ივნისი, 2009. ხელმისაწვდომია საიტზე: <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=21383>.
19. “Georgia: Third Review Under the Stand-By Arrangement and Requests for Augmentation, Extension of the Arrangement, Rephrasing of Purchases, and Modification of Performance Criteria – Staff Report; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Georgia”, *Georgia and the IMF*, August 21, 2009. Available from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2009/cr09267.pdf>.
20. Aris, Ben, “Donor Money Keeps Georgia Afloat”, *bne – businessnewseurope*, August, pp. 59-61, 2009. Available from: http://www.businessnewseurope.eu/story1693/Donor_money_keeps_Georgia_afloat.
21. Papava, Vladimer, *Necroeconomics: The Political Economy of Post-Communist Capitalism*. New York: iUniverse, 2005.
22. “მოაგრობამ ეკონომიკის სტიმულირების ახალი პაკეტი მოამზადა”, *Civil.Ge*, 30 ივნისი, 2009. ხელმისაწვდომია საიტზე: <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=21450>.
23. Папава Владимир, «Проблема зомбирования посткоммунистической некроэкономики», *Вестник Института Кеннана в России*, Выпуск 15, 2009, сс. 37-48.
24. Папава В., «Финансовый кризис и посткоммунистический капитализм», *Мировая экономика и международные отношения*, № 8, 2009, сс. 89-95.

Vladimer Papava
Doctor of Economic Sciences, Professor

FEATURES OF THE MODERN ECONOMIC CRISIS IN GEORGIA

Summary

After the five-day Russian-Georgian war in August 2008, and in consideration of the global financial crisis, Georgia has come to face some new economic challenges. As far as Georgia's economic crisis is concerned, it must be noted that the crisis also has its own domestic roots. These latter consist in the economic policy mistakes that the post-revolution government has made in the aftermath of the Rose Revolution. The negative effects of the Georgian economic crisis might have been far more distressing had the international community not extended a helping hand in response to the Russian military aggression. In other words, although war by essence is a negative phenomenon, it had a positive implication for Georgia, to a certain degree, to the extent that the country received an enormous amount of international financial assistance. This creates, therefore, a so-called “Paradox of War” or a situation wherein aggressive entails not only negative consequences but some positive ones, too.